YAQIN SHARQDA ERON VA ISROIL O‘RTASIDAGI GEOSTRATEGIK RAQOBAT VA UNING XALQARO SIYOSATGA TA’SIRI

O’zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
“Islom iqtisodiyoti va xalqaro munosabatlar”ta’lim yo’nalishi
1-bosqich talabasi ***Qobiljonov Abbosbek***
+998 94 011 81 47
Ilmiy rahbar: ***Qo’ysinova Fazilat Oripovna****;*
O’zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
“Islom iqtisodiyoti va xalqaro munosabatlar” kafedrasi dotsenti,
Siyosiy fanlar doktori (DCs)

Annotatsiya: Mazkur maqolada Eron va Isroil o‘rtasidagi munosabatlarning tarixiy shakllanishi, siyosiy va harbiy qarama-qarshiliklari, mintaqaviy xavfsizlikka ta’siri hamda xalqaro siyosatdagi o‘rni tahlil qilinadi. Eron va Isroil o‘rtasidagi ziddiyat Yaqin Sharqdagi eng murakkab va uzoq davom etayotgan geosiyosiy mojarolardan biri hisoblanadi. Maqolada ikki davlatning mafkuraviy qarashlari, yadro dasturi, xavfsizlik masalalari, ittifoqlar siyosati va diplomatik munosabatlari yoritilgan. Shuningdek, ushbu qarama-qarshilikning xalqaro tashkilotlar va dunyo davlatlari siyosatiga ta’siri ham ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Eron, Isroil, Yaqin Sharq, geosiyosat, xavfsizlik, yadro dasturi, diplomatiya, xalqaro munosabatlar, siyosiy ziddiyat, mintaqaviy barqarorlik.

Annotation: This article analyzes the historical development of relations between Iran and Israel, their political and military confrontations, their impact on regional security, and their role in international politics. The conflict between Iran and Israel is considered one of the most complex and long-lasting geopolitical disputes in the Middle East. The study examines the ideological views of the two states, Iran’s nuclear program, security concerns, alliance policies, and diplomatic relations. Furthermore, the article explores the influence of this confrontation on international organizations and the foreign policies of major world powers. Particular

attention is paid to the impact of the conflict on regional stability, international security, and global economic processes.

Keywords: Iran, Israel, Middle East, geopolitics, security, nuclear program, diplomacy, international relations, political conflict, regional stability.

Аннотация: В данной статье анализируются историческое формирование отношений между Ираном и Израилем, их политические и военные противоречия, влияние на региональную безопасность, а также их место в международной политике. Конфликт между Ираном и Израилем считается одним из наиболее сложных и продолжительных геополитических противостояний на Ближнем Востоке. В статье рассматриваются идеологические взгляды двух государств, ядерная программа Ирана, вопросы безопасности, политика союзов и дипломатические отношения. Также исследуется влияние данного противостояния на международные организации и внешнюю политику мировых держав. Особое внимание уделяется воздействию конфликта на региональную стабильность, международную безопасность и мировые экономические процессы.

Ключевые слова: Иран, Израиль, Ближний Восток, геополитика, безопасность, ядерная программа, дипломатия, международные отношения, политический конфликт, региональная стабильность.

Yaqin Sharq mintaqasi uzoq yillardan buyon xalqaro siyosat tizimining eng muhim va murakkab geosiyosiy hududlaridan biri sifatida e’tirof etib kelinmoqda. Mazkur mintaqada mavjud bo‘lgan siyosiy mojarolar, diniy qarama-qarshiliklar, energetik resurslar uchun raqobat hamda strategik manfaatlar xalqaro xavfsizlik tizimiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Eron va Isroil o‘rtasidagi munosabatlar aynan ushbu murakkab geosiyosiy jarayonlarning markaziy elementlaridan biri hisoblanadi.

Eron va Isroil o‘rtasidagi qarama-qarshilik nafaqat ikki davlat o‘rtasidagi siyosiy ziddiyat, balki Yaqin Sharqdagi kuchlar muvozanati, mintaqaviy xavfsizlik arxitekturasi va xalqaro strategik manfaatlar to‘qnashuviga ta’sir etuvchi muhim geosiyosiy omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, Eronning yadroviy dasturi,

Isroilning milliy xavfsizlik doktrinasi hamda mintaqadagi harbiy-siyosiy ittifoqlar ushbu ziddiyatning yanada keskinlashuviga sabab bo‘lmoqda. 1948-yilda Isroil davlati tashkil topganidan so‘ng Eron uni rasman tan olgan ilk musulmon davlatlardan biri bo‘lgan. Shoh Mohammad Reza Pahlavi davrida ikki davlat o‘rtasida iqtisodiy, energetik va harbiy hamkorlik aloqalari faol rivojlangan. Ayniqsa, neft eksporti, razvedka faoliyati hamda xavfsizlik sohasidagi strategik hamkorlik ikki tomonlama munosabatlarning asosiy yo‘nalishlaridan biri hisoblangan. Biroq 1979-yilda Eronda yuz bergan Islom inqilobidan so‘ng davlatning tashqi siyosiy kursi tubdan o‘zgardi. Yangi siyosiy rahbariyat Isroilni mintaqadagi asosiy geosiyosiy raqiblardan biri sifatida baholab, diplomatik munosabatlarni to‘xtatdi. Shu tariqa ikki davlat o‘rtasidagi strategik hamkorlik o‘rnini mafkuraviy va siyosiy qarama-qarshilik egalladi.

Eron va Isroil o‘rtasidagi ziddiyatning asosida mafkuraviy, siyosiy hamda xavfsizlik omillari mujassamlashgan. Eron Falastin muammosi doirasida Isroil siyosatini xalqaro huquq normalariga zid deb baholab keladi. Isroil esa Eronning mintaqadagi harbiy-siyosiy ta’sirining kengayishini o‘z milliy xavfsizlik manfaatlariga potensial strategik tahdid sifatida talqin qiladi. Shuningdek, Eronning ayrim proksi guruhlar va siyosiy-harbiy tashkilotlarni qo‘llab-quvvatlash siyosati Isroil tomonidan mintaqaviy barqarorlikka xavf tug‘diruvchi omil sifatida baholanmoqda. Natijada ikki davlat o‘rtasidagi o‘zaro ishonchsizlik va strategik raqobat tobora kuchayib bormoqda.

Eronning yadroviy dasturi zamonaviy xalqaro xavfsizlik tizimidagi eng dolzarb va bahsli masalalardan biri hisoblanadi. Eron rasmiylari mazkur dastur tinch maqsadlarga yo‘naltirilganligini ta’kidlab kelayotgan bo‘lsa-da, Isroil hamda ayrim G‘arb davlatlari Eronning yadroviy salohiyatini potensial harbiy tahdid sifatida baholamoqda. Shu sababli International Atomic Energy Agency va boshqa xalqaro tashkilotlar nazorati ostida Eronga nisbatan turli iqtisodiy va siyosiy sanksiyalar joriy etilgan. Mazkur yadroviy masala ikki davlat o‘rtasidagi keskinlikning asosiy determinantlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. So‘nggi yillarda Eron va Isroil

o‘rtasidagi qarama-qarshilik bevosita hamda bilvosita harbiy to‘qnashuvlar shaklida ham kuzatilmoqda. Ayniqsa, Syria hududida ikki davlatning strategik manfaatlari kesishmoqda. Isroil tomonidan Suriyadagi Eron bilan bog‘liq harbiy obyektlarga nisbatan bir necha marotaba aviazarbalar amalga oshirilgan. Eron esa o‘zining mintaqadagi ittifoqchilari va proksi kuchlari orqali javob choralarini ko‘rishga intilgan. Bu holat Yaqin Sharqda proksi urushlar va geostrategik raqobatning kuchayishiga olib kelmoqda.

Eron va Isroil o‘rtasidagi munosabatlar xalqaro siyosiy tizimga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. United States asosan Isroilning xavfsizlik siyosatini qo‘llab-quvvatlab kelayotgan bo‘lsa, ayrim Yevropa va Osiyo davlatlari Eron bilan diplomatik muzokaralarni davom ettirish tarafdori hisoblanadi. Mazkur mojaro global energetika bozorlari, xalqaro savdo yo‘nalishlari hamda xalqaro xavfsizlik tizimiga ham sezilarli geoiqtisodiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Eron va Isroil o‘rtasidagi munosabatlar zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimidagi eng murakkab va uzoq davom etayotgan geosiyosiy ziddiyatlardan biri hisoblanadi. Ushbu qarama-qarshilik tarixiy, mafkuraviy, siyosiy va harbiy omillar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, uning rivojlanishi Yaqin Sharq mintaqasidagi barqarorlik hamda xalqaro xavfsizlik tizimiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Mintaqada uzoq muddatli barqarorlikni ta’minlash xalqaro diplomatik vositachilik mexanizmlarini rivojlantirish, siyosiy muloqotni kuchaytirish hamda ko‘p tomonlama xavfsizlik hamkorligini mustahkamlash bilan uzviy bog‘liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. The Israel-Iran Wars — Taheri A. The Israel-Iran Wars. Yale University Press, 2021.
2. The Shia Revival — Nasr V. The Shia Revival: How Conflicts within Islam Will Shape the Future. W.W. Norton, 2006.
3. The International Politics of the Middle East — Hinnebusch R. The International Politics of the Middle East. Manchester University Press, 2003.

4. Global Politics — Heywood A. Global Politics. London: Macmillan Education, 2014.
5. The Globalization of World Politics — Baylis J., Smith S., Owens P. The Globalization of World Politics. Oxford University Press, 2020.
6. International Atomic Energy Agency rasmiy hisobotlari va tahliliy materiallari.
7. United Nations Xavfsizlik Kengashi rezolyutsiyalari va rasmiy bayonotlari.
8. Stockholm International Peace Research Institute таҳлилий маълумотлари ва ҳисоботлари.